

معرفی اسناد تاریخی سرزمین استرآباد

اوضاع استرآباد در وبای همه‌گیر ۱۲۸۲-۱۲۸۴ خورشیدی

(قسمت دوم)



مریم محمدشفیع*

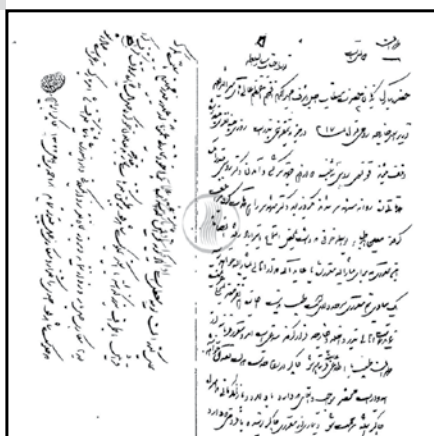


عکس تزئینی است

در شماره‌ی پیشین فصلنامه میرداماد (شماره ۲۲) اسناد کارگزاری وزرات خارجه و کنسولگری استرآباد درخصوص اقدامات پیشگیرانه جهت جلوگیری از شیوع بیماری وبای ۱۳۲۲ق و حفظ سلامت اتباع روسی در استرآباد، معرفی شد، در این شماره نیز شش طغرا سند پیرامون شیوع وبا در سال ۱۳۲۲ق (۱۲۸۳خ) در منطقه‌ی گز و بندرگز ارائه خواهد شد.

توضیح: با توجه به این‌که خواندن رسم الخط اصیل اسناد ممکن است برای برخی از خوانندگان دشوار باشد، در بازنویسی متن اسناد، در مواردی که امکان بروز اشکال در خواندن متن وجود داشت، اصلاحاتی صورت گرفته است.

*مسئول مرکز اسناد
تاریخی مؤسسه
فرهنگی میرداماد



[گزارش سرحددار بندرگز، مورخ ۹ مرداد ۱۲۸۳، درخصوص شیوع بیماری در بندرگز و عزیمت معین‌الاطبا به استرآباد و درخواست جلوگیری از حمل بار و زوَار توسط مکاری‌ها به بندرگز]

طهران دولتی است توسط جناب مشارالسلطنه هو

حضور مبارک بندگان حضرت مستطاب اجل اشرف امجد اکرم افخم اعظم عالی آقای مشیرالدوله وزیر امور خارجه روحی‌فداه نمـره ۱۷ در جز که نیمفرسخی بندر است، روزی چند نفری مبتلا شده و تلف می‌شوند. قونسول روس سه‌شنبه دوازدهم جهت سرکشی و آمدن دکتر روس ببندر آمده، ملاقاتی شده، روانه مشهدسر شدند. یکروز بعد دکتر مشهدسر را هم ملاقات کرده، مراجعت کردند. معین‌الاطباء، بواسطه خوفی که داشت، بمحض استماع باسترآباد رفته. انصافاً این مقرری که برای مشارالیه مقرر شده، یا عایداتی که از اهالی بمشارالیه خواهد رسید، یک مساوی [و] نیم مقرری سرحدداری است، طبیب که نیست، اجازه هم نفرمودند بمحلی عزیمت نماید، تمامت اهالی بندر داخله و خارجه فرار کردند. مستدعی است امر و مقرر فرمائید از طهران طبیب با اطلاعی عاجلتاً فرستاده شود. چاکر در راه خدمت تصدق خواهد شد. امیدوار است مختصر موجب و انعامی که دارد، باولاد و بازماندگانی که همراه چاکر هستند، مرحمت شود. دیناری از مقرری چاکر نرسیده، با قروضی که دارد برای گذران یومیه معطل است. بادکوبه قرائتین گذاشته شده، پراخود تجارتی عموماً از عبور بندر ممنوع، با معیت گمرک قرائتین اطراف بندر گذاشته یا اینکه بحکومت شاهرود بر طبق تلگرافات تجار خارجه که بعاملان خود کرده، حمل مال‌التجاره موقوف تلگراف کرد بعدها مکاری، حمل بار و زوَار ننماید. دیروز پنجاه نفر زوَار گیلانی وارد بندر شده، ثانیاً تلگراف شد، امر مبارک مستدعی است صادر شود که حکومت شاهرود احدی را نگذارد مکاری حمل ببندر نماید ۱۸ جمادی‌الاول ۱۳۲۲ چاکر ابراهیم [مهر بیضی: «یا ابراهیم»].

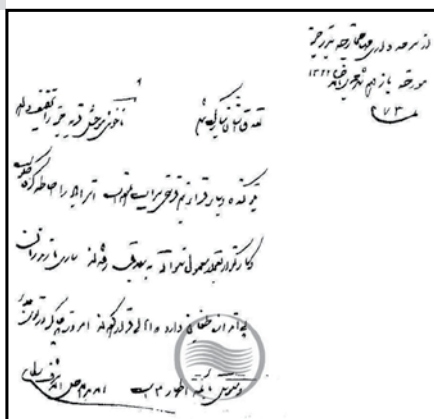


[گزارش مسیو هرمان رئیس گمرک استرآباد و بندرگز، مورخ ۲۰ مرداد ۱۲۸۳، در باب شیوع بیماری وبا در بندرگز و بهانه جوئی برخی تجار و کسبه آن جا برای برداشتن قرنطینه و عدم رعایت قرنطینه توسط قراول های سرحداری بندرگز و نیز ارائه ی راه حل برای رفع بیماری وبا]

بتاریخ ۲۰ اسد یونتیل ۱۳۲۲

سواد کاغذ مسیو هرمان رئیس گمرکات بندر است البته از بروز و نفوذ مرض مزمن موحش وبائی که حوالی بندرگز را احاطه کرده است مسبوقید، هرگاه غفلت و کوتاهی شود، چندی نخواهد گذشت که بندر را فرا خواهد گرفت. اگرچه

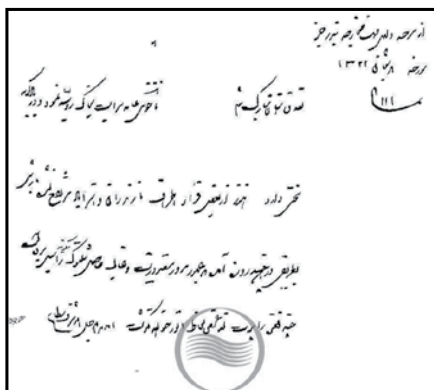
بعضی ها بملاحظه نبودن دو غاز منفعت ناراضی هستند که قرانتین برقرار شده است و همیشه به بهانه جوئی چند در صدد برآمده که قرانتین برداشته شده، شاید آموذشدی بشود و سود و بهره ساطع و حاصل گردد، فعلاً اظهار میدارد که گذشته ها گذشت و هر چه ریزه خوانی میکردند از میان رفت، اینک بایست کاری کرد و طرحی ریخت که چاره اطفاء این آتش را فراهم کرد. ناگزیر چاره اش این است که خاطر نشان عالی میدارد: اولاً طرق و راههای بندر که بسایر شوارع ارتباط دارد، بایست مسدود کرد. ثانیاً قراولهایی که در اینجا هستند بواسطه داشتن عشیره و اهل و عیال مجبورند که به خانمان خودشان اقلاً هر شبی سرزنند چون قاعدتاً و ظاهراً این اداره قرانتین سختی دایر است، لهذا اشخاص که تردد مینمایند مجبورند که مخفیانه و بدون استحضار و اطلاع کسی داخل شوند، باین ویژه ممکنست فردا ناخوشی در بندر اثر نماید. باین لحاظ بایست قدری از روی رضای خاطر نوعی اقدام نمود که رشته اش در اینجا تعلل پیدا نکند؛ مثلاً قراولخانه که جنب انبار گمرک است صبح ها و عصرها اخبار نو و جدید منکشف میشود بعباره اخری این قراولها به جز آمد رفت مینمایند و قطع نظر از اینها روزها می آیند و شیر از گاوها دوشیده و مایه گرفته و روغن گرفته، به جز می برند. با این حال نمیتوان تصور کرد که این قرانتین است. از یک طرف قراول جزی که بحمداله تعالی در قرانتین نمی آید. مأمور قرانتین میگوید که سرحداری میگوید هرگاه اداره گمرک بیش از این مصرّ شود، آن یک قراولی که مرسوم است، آن را هم نمیدهم. فعلاً ما از سرحداری قراول نمی خواهیم، تاکنون هم نخواستیم که چه حالا که این طور است قراولهای گمرک کاری میکنند که مایه رو سفیدی میشود. خوب است که مؤکداً مقرر دارید که این قراولها بروند که از دست آنها بجز ضرر کاری برنمی آید. از طرف اداره جلیله گمرکات استرآباد.



[گزارش سرحددار بندرگز، مورخ اول شهریور ۱۲۸۳، درباره شیوع بیماری وبا در نوکنده و قراء نیم فرسخی قریه‌ی گز و هم‌چنین طغیان وبا در ساری و احاطه شدن استرآباد توسط بیماری وبا و هم‌چنین به ییلاق رفتن حاکم و کارگزار استرآباد]

از سرحدداری مهمام خارجه بندرگز
مورخه یازدهم شهر جمادی‌الآخر ۱۳۲۲
نمره ۷۳
هو

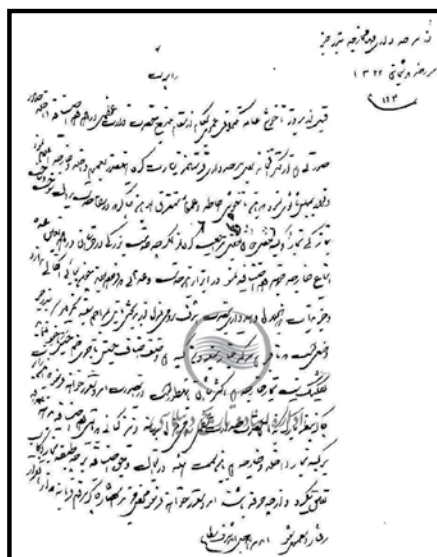
تصدق استان مبارکت شوم ناخوشی موحش قریه جز را تخفیف داده، بنوکنده و سایر قراء نیم فرسخی سرایت نموده است، استرآباد را احاطه کرده، حکومت و کارگزار بقرا معمول سنواتی به ییلاق رفته‌اند. ساری مازندران بی‌اندازه طغیان دارد که اهالی فرار کرده‌اند امروز چاکر در [...] (ناخوانا) و متوسل بایمه اطهار(ع) است. الامر الاجل الاشرف مطاع.



[گزارش سرحددار مهمام خارجه بندرگز، مورخ ۲۶ مهر ۱۲۸۳، درباره سرایت بیماری وبا به روسیه و بادکوبه و هم‌چنین وقوع سیل و ازین رفتن محصول شلتوک]

از سرحدداری مهمام خارجه بندرگز
مورخه ۸ شعبان ۱۳۲۲
نمره ۱۱۱
هو

تصدق آستان مبارکت شوم ناخوشی عامه سرایت بخاک روسیه نمود و در بادکوبه سختی دارد. هنوز از بعضی قراء اطراف مازندران و استرآباد مرتفع نشده بارش بطریقی درین چند روزه آمده که عبور مرور مقدور نیست و غالب حاصل شلتوک را میگویند سیل برده است. چند فقره راپرت از عرض لحاظ انور خواهد گذشت. الامر الاجل الاشرف مطاع.



[راپرت سرحددار مهمام خارجه بندرگز،
مورخ ۲۶ مهر ۱۲۸۳، به صدر اعظم
درخصوص دریافت وجوه اضافیه از کسبه
و تجار داخله و خارجه بندرگز در دوران
شیوع بیامری وبا]

از سرحدداری مهمامخارجه بندرجز

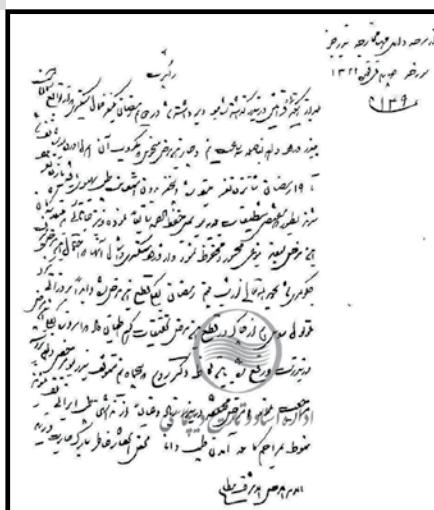
مورخه ۸ شعبان ۱۳۲۲

نمره ۱۱۴

هو

راپرت

قبل از بروز ناخوشی عامه، تلگرافی عمومی بحکام از مقام منبع حضرت وزارت عظمی دربارہ وجه اضافیه داخله صادر، صورتی هم از تلگرافخانه برای سرحدداری فرستادند زیارت کرده همینقدر بعموم داخله و خارجه اعلام نمود و قرار بمجلس ثانوی نمود که این ناخوشی احاطه و عموماً متفرق، الاّ این چاکر که در راه خدمت بدولت سوخت و ساخت. بتازگی تجار و کسبه بعضی دوام، بعضی مراجعت کرده‌اند؛ اگرچه خدمت بزرگی در خراسان در ماده تعیین عده اتباع خارجه جهت وجه اضافیه نمود در ابراز این خدمت وعده‌هایی که فرموده بودند چون بجائی اتکالی ندارد و جز بذات ذوالجلال و امیدواری بحضرت اشرف روحی فداه از بدبختی نایل بمراحم سبقه نگردیدند. بندرجز وضعی است که تاجر هم سرکه‌خیار میفرشد، کسبه هم، و صنف اصناف جنس تاجری ضمّ جنس خود مینماید، تفکیک نیست. تجار خارجه هم اکثرشان همینطور است در اینصورت امر و مقرر خواهند فرمود که این راپرت چاکر بنظر مبارک بندگان حضرت صدارت عظمی روحی فداه برساند و نیز کسانی که بایستی وجه اضافیه بدهند، علاوه بر کسبه، تجار داخله و خارجه هم باین سمت هستند. در اینحالت وجوه اضافیه برچه طبقه تجار و کاسب تعلق میگیرد و از چه حرفه باشند؟ امر و مقرر خواهند فرمود محض مزید استحضار چاکر مرقوم فرمایند که از آنقرار رفتار و معمول شود. الامر الاجلّ الاشرف مطاع



[راپرت سرحددار بندرگز، مورخ ۳۰ دی
۱۲۸۳، مبنی بر کنترل و رفع بیماری وبا در
بندرگز]

از سرحدداری مهمامخارجه بندرجز
مورخه چهاردهم ذی قعدة ۱۳۲۲
نمـره ۱۴۹

هو

رأپرت

بعد از اینکه سه ماه قرانتین در بندرجز گذاشته شده بود و برداشته شد، در دویم رمضان یکنفر
حمل سنگسری، که از توابع سمنان است، ببندر ورود داده، بفاصله سه ساعت و نیم دچار
این مرض منحوس که میکروب آن همراه آورده بود، شده، تلف شد. تا ۱۹ رمضان شانزده
نفر مبتلا شده و پنجنفر بدون استعانت طبیب بهبودی یافته، یازده نفر تلف شدند بطور[ی]
که مقتضی نظایفات بلدیّه بوده برای حفظالصحه سابقاً نموده و نیز جاهائی که مبتلاشدگان
این مرض بودند، بنوعی محسور و محفوظ نموده و از ورود سنگسری و امثال آنها که احتمال
این مرض میرفت جلوگیری شد. بحمداله تعالی از شب بیستم رمضان بکلی قطع این مرض
شده و ابدأ بروزاتی نکرد. قونسول روس هم از چاکر در قطع این مرض تحقیقات کرده،
اطمینان داد که امروزه بکلی این مرض در بندر نیست و رفع شده. باین لحاظ دکتر روسی
که پنجاه نیم متوقف بندر بوده، مرخصی داده، بروسیه مراجعت نمود، امراض مختلفه در
بندر زیاد و غالباً از نداشتن طبیب ایرانی تلف می شوند. منوط بمراحم کامله آمدن طبیب دانا.
محض استحضار خاطر مبارک جسارت ورزید. الامر الاجل الاشرف مطاع